

Anmeldelser og litteraturnyt

Ved arkivar, *cand. mag.* Dorrit Andersen, arkivar, *cand. mag.* Henrik Becker-Christensen, *professor, dr. theol.* Troels Dahlerup, *universitetslektor, dr. jur.* Inger Dübeck, arkivar, *mag. art.* Henrik Fode, arkivar, *cand. mag.* Ib Gejl, *stud. mag.* Hans Aage Hansen, *dr. phil.* Jørgen Hæstrup, *overarkivar, cand. mag.* Finn H. Lauridsen, *professor, dr. jur.* Poul Meyer, *universitetslektor, cand. mag.* Johan P. Noack, *universitetslektor, cand. mag.* Thomas Petersen, *professor, dr. phil.* Erik Rasmussen, *dr. phil.* Vige Sjøqvist, *dr. phil.* Helge Søgaard, *universitetslektor, cand. mag.* Axel Kjær Sørensen og arkivar, *cand. mag.* Henrik Vedel-Smith.

Svend Aage Hansen og Ingrid Henriksen: *Sociale brydninger 1914-39. Dansk social historie 6.* (Gyldendal, 1980). 424 s.

Bind 6 af syvbindsværket *Dansk socialhistorie* er skrevet af Svend Aage Hansen og Ingrid Henriksen. De har kaldt det *Sociale brydninger 1914-39*.

Bindet er udgivet af Gyldendal i 1980 »i samarbejde med Statens humanistiske forskningsråd« (som iflg. en pressemeddelelse fra forlaget »også har været initiativtager til værket«). Der oplyses intet om en overordnet redaktion, og det lader heller ikke til at en sådan har lagt bånd på forfatterne. De har selv valgt hvordan de vil forstå deres emne. Men nogen må dog have udvalgt forfatterne.

Disse er begge økonomer. Dr. polit. Svend Aage Hansen (født 1919) er (med en karriere i Statistisk Departement bag sig) den velkendte professor i økonomisk historie ved Københavns Universitet, fortjent bl.a. ved sine monografier om dansk pengehistorie 1818-1914, om industrialiseringen og

om økonomisk vækst i Danmark. Cand.polit. Ingrid Henriksen (født 1949) er ansat på Socialforskningsinstituttet, hvor hun især har beskæftiget sig med arbejdsmarkedsforhold, men hun er også undervisningsassistent i Svend Aage Hansens fag. Det angives i indholdsfortegnelsen hvem af de to der har skrevet hvilke underkapitler. Der kan spores forskelle i stil og temperament, måske generationsbestemt. Men det er beskedne forskelle. De to udgør et vel samarbejdende team.

Valget af forfattere – hvem der så ellers har foretaget det? – er, som man vil have forstået, velmotiveret. Desuagtet kan det nok give anledning til funderinger at det ikke er faldet på historikere, som i tre af de fem andre bind. Emnet er dog *social historie*, ikke *økonomisk* (uden at det dermed skal antydes at historikere ikke kunde være kvalificerede til at skrive også sidstnævnte slags). Har man ikke ment at kunne finde nogen velegnede i alle årgangene mellem 30 og 60? Muligt fordi man i så fald befrygtede en dogmatisk tilskæring af stoffet? Eller er disse funderinger ganske umotiverede,

fordi de indbyrdes bekendtskaber har været bestemmende? I så fald med godt resultat. Hvordan dette end forholder sig finder jeg ikke at historikerne bør føle sig brøstholdne. Der er noget såre værdifuldt i at folk fra flere samfundsvidenskaber (og en sådan er jo også historien) dyrker samme arbejdsmark. Det kan i det lange løb kun have frugtbare følger, både for studiet af objekterne og for de samfundsvidenskabelige discipliner selv.

Det er en ejendommelig fornemmelse at skulle anmelde en fremstilling af en periode som man selv har skildret to gange, dels i slutningen af 40'erne i Historikergruppens *Danmarks-historie* (bd. 2, 1951) under en selvplagerisk og til tider plagsom redaktion, dels i begyndelsen af 60'erne i *Politikens ditto* (bd. 13, 1965) under en lidet aktiv redaktion. Det giver selvfølgelig særlige forudsætninger. Men det er svært ikke samtidig at føle sig erhvervsskadet, hvilket den tålmodige læser vil finde vidnesbyrd om længere fremme.

Når jeg alligevel har accepteret redaktørens opfordring begrunder jeg det overfor mig selv med at det ikke er den samme opgave Svend Aage Hansen og Ingrid Henriksen har skullet løse. De skriver ikke *Danmarks historie* i perioden men dets sociale historie. Det giver i sig selv en særlig synsvinkel under hvilken det mere eller mindre identiske stof må anskues, det disponerer stoffet for dem ved på forhånd at kategorisere dette som mere og mindre og slet ikke relevant.

Det skal dog tilføjes at denne sondring ikke er så fundamental som den kan synes. Med en tilspidset formulering kan man sige at historien er amorf. Der er nok i et lands og et folks historie fænomener der springer i øjnene med en sådan kraft at de påtvinger sig enhver fremstilling som landemærker. Men om den store masse af stof –

det være sig tilstande eller begivenheder – gælder at det er historieskrivernes valg der er afgørende for hvad der tages med, og det vil sige at det er hans ubevidste eller, helst, bevidste kriterier som disponerer fremstillingen og bestemmer udvælgelsen, hans »historiesyn«, om man vil, dvs. hans videnskabsteori. Selv hvis han ikke vil være sig en sådan bevidst, sætter den sig spor i den måde han sorterer og ordner sit stof på. Følgelig bliver forskellen på en socialhistoriker og den der skriver »almen« historie blot den at for den første er en vigtig del af hans valg truffet pr. definition mens den sidstnævnte træffer det hele valg selv. Men træffes må det. Da jeg skrev mit bind til *Politikens Danmarks-historie* lod jeg i høj grad politologiske synsmåder strukturere stoffet for mig, så både økonomisk, social, politisk og kulturel historie blev vigtige men underordnede led i en således determineret helhed. Med de fordele og mangler ethvert valg fører med sig.

Selv om det at skrive socialhistorie pr. definition giver en stofudvælgelse, har forskeren dermed kun fået løst en ringe del af sin videnskabsteoretiske problematik. Han må spørge sig selv: Hvad er socialhistorie?, eller rettere: Hvad vil jeg forstå ved socialhistorie? Og dermed rejses spørgsmålene om hvilken samfundsteori, hvilke samfundsmodeller han vil strukturere stoffet ved hjælp af. Det bestemmer hvilken bog der kommer ud af det.

Dette har Svend Aage Hansen og Ingrid Henriksen naturligvis været sig bevidst, og i forordet giver de os del i deres overvejelser. De henviser til Gunnar Viby Mogensens m.fl.'s *Socialhistorie* (1975), et teoretisk værk hvis tilblivelse de selv har taget del i. »Socialhistorie«, siger de sluttelig, »er historien om samtlige befolkningsgruppers levevilkår og deres relationer til

og reaktioner overfor hinanden, historien om deres samarbejde og deres kampe«. Undervejs har de omtalt »Marx' klasseteori« og Max Webers »tredeling af samfundenes ulighedsdimensioner som baseret på økonomisk ulighed, ulighed i social status eller prestige og ulighed i magtpotentiel, i politisk eller organisatorisk styrke«, og konkluderer til fordel for Weber. Jeg tror ikke marxister vil være tilfredse med den meget hastige behandling af Marx. Men jeg er enig i konklusionen. Der er i perioden alt for meget selv en nuanceret marxistisk teori ikke ville være i stand til at indfange, og ofte anvendes den så forenkende at den bliver proportionsforvridende.

Alt har sin pris. Valget af Webers tredimensionale model gør struktureringen af stoffet vanskeligere end den ville have været for en marxist. Forfatterne er imidlertid – og det mener jeg er den væsentligste indvending der kan gøres mod deres værdifulde bog – meget tilbage for ethvert energisk forsøg på at strukturere skildringen ud fra den Weber'ske model. De lader stort set kronologien bestemme deres fremstilling og vender under denne ikke tilbage til deres teoretiske udgangspunkt for nu og da at trække linjer op, ja undlader endda at bringe et konkluderende afsnit til sidst. Netop når man som emne har et væsentligt aspekt af (og på) det samlede historiske forløb, ikke dette som sådant, skulde noget sådant dog ellers være muligt, og fristende.

Forfatterne har, ligesom jeg, opdelt perioden i tre afsnit. Disse er 1914-20, 1920-29 og 1929-39. Når man vil inddele giver dette sig af sig selv. Dog er 1929 vel en lapsus, al den stund de selv meget rigtigt fremhæver at krisen først nåede Danmark sidst på året 1930, og dette må socialhistorisk være langt vigtigere end regeringsskiftet i april 1929,

så meget mere som den iøvrigt så bemærkelsesværdige Stauning-Munch regering ikke nåede at udrette særlig meget i sine allerførste år. Jeg foretrak derfor i Politikens Danmarks-historie, hvor jeg selv kunne bestemme, at lægge skellet ved årsskiftet 1930/31. Der lægger forfatterne det realiter også.

Hvad der virkelig forundrer mig er at Svend Aage Hansen og Ingrid Henriksen har fundet en opdeling af perioden formålstjenlig når opgaven er socialhistorisk. Selv i en almenhistorisk fremstilling har jeg følt det hæmmende, særlig hvad angår de socialhistoriske aspekter, at arbejde med meget korte underperioder. Det kræver nogenlunde lange stræk at få hold på ændringerne i »befolkningsgruppernes« indbyrdes relationer. Og hele tidsrummet er jo kun 25 år.

Forfatterne har kaldt deres bind *Sociale brydninger*. Som karakteristik af perioden er denne titel lidet givende. For hvilken periode af Danmarks-historien kunde man ikke give den samme overskrift? Det er først de tilføjede årstal der fortæller læseren hvor han befinder sig.

Alligevel siger titelen noget om forfatternes opfattelse af hvad socialhistorie er. I deres ovenfor citerede definition hed det at den er historien om befolkningsgruppernes samarbejde og kampe. Andetsteds i forordet betones imidlertid modsætningerne stærkere end samarbejdet, og det er nok dette de har ønsket at lade træde frem i titelen, som iøvrigt er den eneste af de syv bindtitler hvori det sker; Vagn Dybdahls forudgående bind hedder, forbavsende fredsommeligt og umådelig intetsigende, *Det nye samfund på vej*. Måske er forfatternes valg en art utilsigtet afbigt overfor »Marx' klasseteori«, som de ikke har villet lægge til grund, og i hvert fald er det sket i god overensstemmelse med hvad det i

70'erne var progressivt at betone.

Andetsteds (*Dansk politik*, Gyldendal 1975, s.21; jvf. *Komparativ politik*, 1. 2. udg., Gyldendal 1971, s. 105-06) har jeg fremhævet *samarbejde* og *konflikt* som fænomener der forekommer i ethvert samfund. Et andet begrebspar, *konsens* og *dissens*, tydeliggør hvad der tænkes på. Det sidste går på hvad folk mener, det første bruges til at beskrive noget man finder faktisk forekommer. Samarbejde foregår tit på trods af dissens, f.eks. betaler også Glistrup-tilhængere skat. Uden et vist og i et land som Danmark meget omfattende samarbejde kan et samfund ikke eksistere. Omvendt består der til stadighed modsætninger (og ikke mindst marxister vil fremhæve at det gør der uanset om de – endnu – har givet sig udtryk i dissens), altså konflikt, som i perioden 1914-39 mellem landbrug og industri, arbejdsgivere og arbejdere, osv.

Det karakteristiske for en periode er derfor ikke om der er samarbejde eller om der er konflikt (eller med vendingen fra forfatterens definition: kamp), for der er altid begge dele. Sit særpræg får en tid i forhold til andre perioder ved om det ene eller det andet er mere eller mindre fremtrædende. Den slags bliver naturligvis i nogen grad en skønssag, hvilket vil sige at der er et spillerum for forfatterens personlige samfundsopfattelse og, i bedste fald, hans videnskabsteori. Derimod bør en historiker ikke, uanset at det kan være svært at undgå, lade sig påvirke af hvad der er modeopfattelse just på det tidspunkt hvor han skriver. Der findes nogle afskrækkende eksempler, som virker grelt pudserlige fordi det ikke er til at se at de har baggrund i et genuint videnskabsteoretisk ham-skifte.

Denne sidste bemærkning tager ikke sigte på Svend Aage Hansen og Ingrid

Henriksen. De er afgjort søbre. Når de i et af deres værdifulde kommenterende afsnit om kilder og litteratur bemærker at det sociale konfliktstof findes forholdsvis svagt understreget i min fremstilling af 20'erne i Politikens Danmarks-historie er det et skøn hvis berettigelse som skøn jeg ikke vil bestride. Jeg har fundet at hele perioden som periode betragtet er mindre præget end den forudgående af konflikt. De sidste årtier af det 19. århundrede er en tid hvor nye dybtgående modsætninger opstår. Derpå følger en tid, egentlig tilbage fra september-forliget 1899, hvor man finder frem til former under hvilke de kan ikke løses men af-dramatiseres, altså en tid hvor samarbejdet igen bliver mere fremtrædende, og ikke alene på arbejdsmarkedet men over et bredt socialt felt. Derfor kaldte jeg bindet *Velfærdsstaten på vej* og disponerede fremstillingen omkring dette motiv i dets mange variationer og jeg vil fastholde at det giver en mindre utilfredsstillende karakteristik af perioden end *Sociale brydninger*, også til et socialhistorisk formål. Men jeg forstår indvendingen og må overveje med mig selv om jeg har overspillet et tema og underspillet et andet.

Svend Aage Hansen og Ingrid Henriksen har leveret et godt bind, som det i høj grad kan anbefales interesserede at stifte bekendtskab med. Et enormt stof er samlet sammen og bearbejdet så læseren kan gå til det uden andet besvær end at tænke sig om under læsningen. Socialhistoriens baggrund i økonomiske udvikling behersker forfatterne naturligvis suverænt. De selv er også fortrolige med det politiske forløb. Måske har de overvurderet læsernes fortrolighed i så henseende. Et par siders tidstavle over den politiske historie ville nok have været en kærkommen håndsrækning for adskillige.

Erik Rasmussen